

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»

ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Кафедра права, філософії та політології

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

ПОГОДЖЕНО

Протокол № 1 від 27 серпня 2024 р.

Завідувач кафедри
проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПРОЦЕСИ

Галузь знань – 05 - Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність – 052 – Політологія

Освітній ступінь – бакалавр

Форма навчання – денна/заочна

Форма підсумкового контролю - екзамен

)

2024 – 2025 навчальний рік

Робоча програма „Політичні інститути і процеси” для студентів галузі знань 05 соціальні та поведінкові науки, спеціальність 052 політологія; освітній ступінь бакалавр.

Розробник: Голець В.В., доцент кафедри права, філософії та політології,
кандидат історичних наук, доцент

Мова навчання – українська.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри права, філософії та політології Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол №1 від 27 серпня 2024 р.

1. ОПИС ТА ПРЕДМЕТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)	Обсяг навчальної дисципліни (заочна форма)
Статус навчальної дисципліни: нормативна	Загальна кількість годин: 180	Загальна кількість годин: 180
Рік підготовки: IV	Шифр та назва спеціальності: 052 «Політологія» Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Шифр та назва спеціальності: 052 «Політологія» Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Семестри: 7	Лекції <i>теоретична підготовка</i> : 26	Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 10
Кількість кредитів ECTS: 6	Практичні: 20	Практичні: 6
	Самостійна робота: 134	Самостійна робота: 164
	Вид контролю: екзамен	Вид контролю: екзамен

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: надання студентам знань з аналізу діяльності політичних інститутів, що функціонують в межах сучасних політичних систем, науковообґрунтованого оцінювання політичних відносин, політичної участі, політичного керівництва. Курс складається з лекційних, практичних (семінарських), індивідуальних занять, самостійної роботи студентів і завершується підсумковим контролем. Самостійна робота є позааудиторною і призначена для самостійного вивчення студентом певних питань курсу за рекомендованими викладачем матеріалами і літературою. Поточний контроль здійснюється у процесі проведення усіх видів занять і призначений для практичної комплексної оцінки освоєння студентами відповідних розділів курсу. Курс «Політичні інститути і процеси» передбачає формування систематизованих наукових уявлень про політичну реальність, розуміння розвитку політичних процесів і засобів впливу на них, усвідомлення ролі суб'єктів й об'єктів політики, політичних інститутів. Дисципліна допоможе студентам оволодіти знаннями та навичками, які необхідні для успішного аналізу складних процесів сучасного політичного життя, дасть змогу зрозуміти особливості політичного розвитку, сприятиме самореалізації особи в системі політичних та громадянських відносин.

В результаті вивчення даного курсу студент повинен: **знати:**
механізм функціонування політичної системи, політичної влади, партійних систем;
значення і роль політичної еліти у державі та її вплив на перебіг політичних процесів;

сутність та особливості функціонування політичних інститутів;
особливості процесів політичної демократизації та модернізації;
роль та вплив на політичні процеси політичної опозиції;

вміти:

аналізувати сутність політичної влади, держави, політичної системи;

розрізняти політичні відносини суб'єктів політики;

аналізувати парламентські та президентські виборчі процеси;

аналізувати міжнародні політичні процеси, місце та роль України в сучасному світі;

аналізувати політичну поведінку конкретних суб'єктів політики;

визначати маніпулятивні технології та їх вплив на суспільство як наслідок діяльності тих чи інших політичних акторів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати:

Загальні компетентності:

ЗК01. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК04. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК05. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК06. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 08. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК01. Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.

СК02. Здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.

СК03. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

СК04. Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

СК05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

СК06. Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

Програмні результати навчання:

РН01. Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності.

РН03. Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.

РН04. Мати навички професійної комунікації.

РН05. Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.

РН06. Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності.

РН07. Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення.

РН08. Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.

РН09. Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.

РН10. Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

РН12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

PH13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

PH 14. Застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

Тематичний план

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	Разо м	у тому числі				
		л	пр.	лаб.	інд.	срс
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Тема 1. Політичний процес як форма функціонування політичної системи суспільства.	12	2	2			8
Тема 2. Соціальні підстави політичних процесів. Поняття соціальної структури суспільства та її основні компоненти.	12	2	2			8
Тема 3. Роль і значення політичної влади для розвитку і функціонування політичних відносин та процесів.	10	2				8
Тема 4. Теоретико-методологічні підходи до вивчення політичного процесу.	10		2			8
Тема 5. Вплив політичних еліт на політичні процеси. Політичне лідерство.	12	2	2			8
Разом за модуль	56	8	8			40
Модуль 2						
Тема 6. Вплив політичних партій на розвиток політичних процесів.	14	2	2			10
Тема 7. Виборчі процеси і виборчі системи.	12		2			10
Тема 8. Феномен опозиції у публічній політичній діяльності.	12	2				10
Тема 9. Політична діяльність: суть, типи, мотивація.	10		2			8
Тема 10. Політичні рішення, їх суть, класифікація.	10	2				8
Разом за модуль	58	6	6			46
Модуль 3						
Тема 11. Політична участь та її різновиди.	12	2	2			8
Тема 12. Політична стабільність і політична криза у політичному розвитку.	10	2				8
Тема 13. Концепція політичного розвитку та політичної модернізації.	12	2	2			8
Тема 14. Політична демократизація суспільства.	10	2				8
Тема 15. Технології політичного процесу. PR і виборчі технології.	12	2	2			8

Тема 16. Конфлікт та згода в політичному процесі.	10	2				8
Разом за модуль	66	12	6			48
Усього годин	180	26	20			134

3. КОРОТКИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Політичний процес як форма функціонування політичної системи суспільства.

Принципи системного опису політики. Зародження і розвиток системного аналізу політики. Основні теорії політичних систем. Соціально-кібернетична модель політичної системи Д.Істона. Структурно-функціональна концепція політичної системи. Інформаційно-комунікативна модель політичної системи. Культурологічний підхід до аналізу політичних систем. Постсистемні трактування політики. Основні типології політичних систем. Держава - центральний інститут політичної системи. Інститут президентства. Поняття та особливості інституту президентства як форми глави держави. Тенденції, закономірності і чинники розвитку політичних інститутів і політичних відносин в сучасних умовах.

Тема 2. Соціальні підстави політичних процесів. Поняття соціальної структури суспільства та її основні компоненти.

Поняття соціальна структура пов'язано з поняттям соціальна система і об'єднує два компоненти – соціальний склад та соціальні зв'язки. Соціальні групи. Структура соціальної групи складається з трьох основних елементів: діяльність групи; міжособистісні відносини її членів; внутрішньогрупові комунікації. Елементи структури соціальної групи - групові процеси, групові цінності, норми та санкції, внутрішньогрупові протиріччя. Типології соціальних груп. Соціальна стратифікація. Теорія соціальної стратифікації М.Вебера, П.Сорокіна. Соціальна мобільність. Канали соціальної мобільності - професійна діяльність (виробничі, наукові, управлінські, спортивні тощо організації), сфера освіти (освітні установи не лише дають знання, а й здійснюють селекцію), родина (виховання, знання та вміння, отримані в родині, зв'язки, які дає родина відповідно своєму соціальному статусу, значною мірою визначають подальше життя людини), політична діяльність (важливим каналом мобільності є політичні партії та інші політичні організації), армія. Соціальні інститути: поняття, ознаки, інституціоналізація суспільного життя. Основні види та функції соціальних інститутів. Соціальні організації: сутність, основні типи.

Тема 3. Роль і значення політичної влади для розвитку і функціонування політичних відносин та процесів.

Основні теоретичні підходи до визначення природи влади. Натуралістичний підхід. Поведінковий підхід. Ролева теорія влади. Реляціоністський підхід. Комунікативний підхід у дослідженні політичної влади: онтологічна концепція Х.Арендт, концепція засобів комунікації Н.Лумана, концепція комунікативної раціональності влади Ю.Хабермаса, концепція влади Т.Парсонса. Соціокультурний підхід у вивченні природи політичної влади: економічна парадигма, соціопсихологічна парадигма, культурологічна парадигма. Сутність політичної влади. Процес владарювання. Універсальні і специфічні риси політичної влади. Явні і тіньові форми політичної влади. Поняття легітимності політичної влади. Джерела легітимності. Типи легітимності. Кризи легітимності і способи їх врегулювання.

Тема 4. Теоретико-методологічні підходи до вивчення політичного процесу.

Поняття політичного процесу. Підходи до вивчення політичного процесу: інституційний, біхевіористський, структурно-функціональний, теорія раціонального

вибору, дискурсний. Політичні зміни: функціонування, розвиток, занепад. Типи політичних змін. Зміст і структура політичного процесу. Етапи політичного процесу. Стадії політичного процесу за Е.Хейвудом. Особливості політичних процесів. Режими протікання політичних процесів. Типологія політичних процесів. Вертикально організований і горизонтально організований політичний процес.

Тема 5. Вплив політичних еліт на політичні процеси. Політичне лідерство.

Поняття еліти. Структура еліти. Теоретичні підходи у вивченні еліти. Елітизм та елітаризм. Політичні ідеї засновників теорії еліт: В.Парето, Г.Моска. Теорія «залізного закону олігархії» Р.Міхельса. Класифікація еліти. Місце і роль еліти у політичних процесах. Основні функції політичної еліти. Структура політичної еліти. Способи рекрутування політичної еліти. Державна бюрократія як складова частина політичної еліти. Вплив еліти на політичні процеси. Суть, структура, функції лідерства. Основні підходи до аналізу політичного лідерства. Сутність політичного лідерства як інструменту влади. Основні функції політичного лідерства. Типологія політичного лідерства: К.Ясперс, Ю.Дженнінгс, Р.Такер, Р.Даль, М.Вебер, Є.Вятр, М.Херманн. Способи добору політичних лідерів та їх роль і вплив на політичне поле буття.

Тема 6. Вплив політичних партій на розвиток політичних процесів.

Партія як політичний інститут. Ознаки і мета політичних партій. Структура політичних партій. Соціальні і політичні розколи та їх відображення в партійних організаціях. Вплив політичних партій на формування і функціонування політичної системи. Становленні української багатопартійності. Становлення, функціонування і розвиток партійної системи. Типи та характеристика партійних систем.

Тема 7. Виборчі процеси і виборчі системи.

Вибори як політичний інститут. Функції виборів у демократичному суспільстві. Організація і проведення виборів. Передвиборча кампанія. Основні принципи демократичних виборів. Відмінність виборчого процесу у демократичному і недемократичному режимі. Різноманітність виборчих систем, їх суть і особливості. Суть і цілі виборчих технологій. «Цифрова епоха» виборчих технологій. Типи виборчих технологій.

Тема 8. Феномен опозиції у публічній політичній діяльності.

Політична опозиція: поняття, зміст, типологія, структура, функції. Місце і роль політичної опозиції у політичній системі. Політична опозиція як інститут – специфічна форма політичного впливу на органи державної влади з боку різних соціальних і політичних груп. Типи політичної опозиції. Функції опозиції у вищому законодавчому органі. Структурні одиниці опозиції (індивіди – фізичні особи і члени соціальних груп). Опозиційність як громадсько-політичний феномен.

Тема 9. Політична діяльність: суть, типи, мотивація.

Політична діяльність як вид суспільної діяльності: суть, особливості та детермінанти. Суб'єкти політичної діяльності. Структура політичної діяльності. Політичне керівництво, політичне управління. Політична стратегія та політична тактика. Рівні політичної діяльності: елітарний рівень і рівень масової участі. Напрями політичної діяльності. Класифікація політичної діяльності.

Тема 10. Політична участь та її різновиди.

Електоральна поведінка. Поняття «людина», «особа» і «громадянин». Інститут громадянства та його розвиток в історії людства. Права людини і громадянина: їх відображення в політичному житті. Типи виявів громадянської позиції. Суть та суб'єкти

політичної участі. Види політичної активності громадян та їх груп. Форми і типи політичної участі. Способи і типи взаємодії. Теорії політичної участі. Політична участь і процес соціалізації. Основні форми політичної поведінки. Політична мобільність та її зв'язок з соціальною мобільністю і політичними процесами. Регулятори політичної участі і політичної поведінки. Електоральна поведінка: суть та взаємозв'язок з типом політичного режиму і типом виборчої системи.

Тема 11. Політичні рішення, їх суть, класифікація.

Політичне рішення як елемент політичного процесу. Сутність політичного рішення та його відмінність від рішення щодо політики. Системний підхід в тлумаченні поняття «політичне рішення», Прийняття політичного рішення - це перетворення політичної влади в управління соціальними процесами, а також політичних вимог різних груп громадян у прийнятні для всього суспільства інструменти регулювання соціальних відносин. Структура політичного рішення. Дієвість (об'єктивна необхідність) прийняття конкретного політичного рішення та його залежність від технології розробки, процесу прийняття та імплементації. Технології прийняття політичних рішень, їх зумовленість характером політичного режиму. Ступінь ефективності, дієвості політичного рішення. Процес прийняття політичного рішення: етапи розробки і прийняття. Легітимність політичних рішень.

Тема 12. Політична стабільність і політична криза у політичному розвитку.

Стабільність: теоретичні підходи до визначення поняття. Політична стабільність: суть, ознаки, типи. Проблема взаємозв'язку політичної стабільності і демократії. Теорія «консолідації демократії» (Ф. Шміттер) і стабільність в посткомуністичних державах. Поняття, сутність і природа політичних змін. Типи політичних змін. Політична криза. Нестабільність і її параметри. Політична криза і проблема насильства. Основи мирного врегулювання політичних криз.

Тема 13. Концепція політичного розвитку та політичної модернізації.

Поняття та теорії політичного розвитку. Традиційне, перехідне і сучасне суспільство. Основні фактори та рушійні сили політичного розвитку. Критерії політичного розвитку за Т.Парсонсом та Л.Паєм. Суть та особливості політичної модернізації. Мета політичного розвитку. Режим розвитку як перехід від застарілих форм політичного життя до сучасних. Стадії процесу політичної модернізації за С.Блеком. Види політичної модернізації. Історичні типи політичної модернізації. Політична культура як фактор модернізації суспільства. Характеристика модерного суспільства.

Тема 14. Політична демократизація суспільства.

Сутність, основні риси та чинники демократизації суспільства. Теорії демократичного транзиту. «Вертикальна демократія» Дж.Сарторі. «Хвилі демократизації» С. Хангтінгтона. Взаємозв'язок політичних процесів демократизації і модернізації. Демократична модель політичної модернізації суспільства. Основні етапи демократичного транзиту. Критерії консолідації демократичного режиму. Особливості процесів демократизації українського суспільства.

Тема 15. Технології політичного процесу. PR і виборчі технології.

Суть поняття технологія і політична технологія. Основні підходи до трактування політичних технологій. Типології політичних технологій (В.Корнієнко). Функції політичних технологій. Інформаційні політичні технології. Суть і трактування PR. Основні характеристики політичних технологій. Специфіка і особливості виборчих технологій. Використання політичних PR технологій. Особливі способи і прийоми впливу на електорат:

дезінформація, маніпулювання, поширення чуток і міфів. Чорний PR. Різнокольоровий PR. Технологія «спін-майстер» і спін-доктор.

Тема 16. Конфлікт та згода в політичному процесі.

Поняття політичного конфлікту. Політичний конфлікт і його характеристики. Виникнення політичного конфлікту, стадії розвитку. Основні різновиди політичних конфліктів у сучасному світі. Поняття і механізм управління політичним конфліктом. Збройні конфлікти в сучасному світі. Шляхи вирішення політичних конфліктів. Проблема місця та ролі силового примусу у вирішенні політичного конфлікту. Суспільний консенсус як метод та спрямованість політичного життя. Проблеми та перспективи “безконфліктної” модернізації.

4. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва тем	Кількість годин
1.	Політичний процес як форма функціонування політичної системи суспільства.	2
2.	Соціальні підстави політичних процесів. Поняття соціальної структури суспільства та її основні компоненти.	2
3.	Роль і значення політичної влади для розвитку і функціонування політичних відносин та процесів.	2
4.	Теоретико-методологічні підходи до вивчення політичного процесу.	2
5.	Вплив політичних еліт на політичні процеси. Політичне лідерство.	2
6.	Вплив політичних партій на розвиток політичних процесів.	2
7.	Політична діяльність: суть, типи, мотивація.	2
8.	Концепція політичного розвитку та політичної модернізації.	2
9.	Технології політичного процесу. PR і виборчі технології.	2
10.	Конфлікт та згода в політичному процесі.	2
	Разом	20

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва тем	Кількість годин
1.	Політичний процес як форма функціонування політичної системи суспільства.	8
2.	Соціальні підстави політичних процесів. Поняття соціальної структури суспільства та її основні компоненти.	8
3.	Роль і значення політичної влади для розвитку і функціонування політичних відносин та процесів.	8
4.	Теоретико-методологічні підходи до вивчення політичного процесу.	8
5.	Вплив політичних еліт на політичні процеси. Політичне лідерство.	8
6.	Вплив політичних партій на розвиток політичних процесів.	10
7.	Виборчі процеси і виборчі системи.	10
8.	Феномен опозиції у публічній політичній діяльності.	10
9.	Політична діяльність: суть, типи, мотивація.	8
10.	Політичні рішення, їх суть, класифікація.	8

11.	Політична участь та її різновиди.	8
12.	Політична стабільність і політична криза у політичному розвитку.	8
13.	Концепція політичного розвитку та політичної модернізації.	8
14.	Політична демократизація суспільства.	8
15.	Технології політичного процесу. PR і виборчі технології.	8
16.	Конфлікт та згода в політичному процесі.	8
	Разом	134

6. ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів:

Рівень теоретичної підготовки студента визначається під час його усної відповіді на теоретичні питання на практичних заняттях і під час складання заліку та оцінюється за наступними критеріями:

- відповідність змісту;
- повнота та змістовність викладу;
- доказовість викладу;
- термінологічна коректність.

Студент може отримати **5 – 6 балів** («відмінно»), якщо його відповідь повністю відповідає змісту питання семінарського заняття, усі основні проблеми визначені чітко, розкриті повністю та ґрунтовно; студент демонструє високий рівень доказовості викладу матеріалу з питань, на які відповідає, та може викласти свою точку зору з проблеми, що обговорюється; студент досить вільно й коректно користується соціологічною термінологією. Самостійна робота виконана у повному обсязі.

Студент може отримати **4 бали** («добре»), якщо його відповідь в основному відповідає змісту питання семінарського заняття, не всі основні проблеми визначені чітко і не повно розкриті; студент викладає матеріал, в основному аргументуючи методичні положення, та відчуває труднощі у викладенні своєї точки зору щодо низки проблем; студент в основному правильно користується соціологічною термінологією, невелика кількість помилок не перешкоджає розумінню змісту викладеного. Самостійна робота виконана з незначними неточностями.

Студент може отримати **2 – 3 бали** («задовільно»), якщо його відповідь лише частково відповідає змісту питання, основні проблеми визначені нечітко, розкриті лише частково і без належної глибини; студент викладає матеріал, майже не аргументуючи методичні положення, та не має своєї точки зору щодо більшості проблем; студент допускає значну кількість термінологічних помилок, що ускладнює розуміння змісту викладеного. Самостійна робота виконана фрагментарно, із значними зауваженнями.

Студент може отримати **1 бал** («незадовільно»), якщо його відповідь не відповідає змісту питання, основні проблеми не визначені і не розкриті; доказовість викладу матеріалу і самостійні міркування відсутні; студент майже не користується соціологічною термінологією. Самостійна робота не виконана, або виконана неправильно.

Рівень володіння професійно-методичними вміннями визначається під час виконання студентом практичного завдання, при виконанні завдань самостійної роботи, під час складання екзамену та оцінюється за наступними критеріями:

- точність та повнота виконання практичного завдання;
- обґрунтованість аналізу конкретної теми з точки зору її відповідності принципам навчання, вимогам поетапного формування навичок і вмінь.

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями і підготовленим соціологічним інструментарієм;

- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;

- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримувати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- виконувати самостійну роботу, підготовка якої є обов'язковою умовою допуску до екзамену.
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Політика щодо деделайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 р. (https://drive.google.com/file/d/1TggRAFOOn49g08VcMd_XsZHGYnNpm5LPs/view)). У процесі навчання та при підготовці самостійної роботи, виконанні індивідуальних завдань, забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА РЕЙТИНГОВОЮ СИСТЕМОЮ

VI семестр

T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	K	E	
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	3	25	100

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на практичному занятті	10	4	до 40
Самостійна робота	16	2	до 32
Підсумкова контрольна робота	1	3	до 3
Усього			до 75
Екзамен	1	25	до 25
Разом			до 100

8. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано

83-89	B	добре	
75-82	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Поняття політичного інституту: сучасні тлумачення.
2. Політичний інститут як нормативний порядок: функції, організаційна, статусно-рольова структура.
3. Типологія політичних інститутів.
4. Формальні та неформальні політичні інститути.
5. Інститути та інституції: проблема розрізнення понять.
6. Інституційна стабільність: передумови, механізми забезпечення.
7. Інституційна динаміка: механізми розвитку інститутів та їх оцінка.
8. Інституціоналізація політичного процесу: етапи та їх сутність.
9. Інституційна криза: прояви, причини, шляхи подолання.
10. Деінституціоналізація: причини, сутність, сценарії.
11. Неоінституціоналізм: характеристика, основні напрями. Г. Пітерс про становлення неоінституціоналізму.
12. Історичний інституціоналізм: становлення, основні положення, представники, головні наукові праці.
13. Інституціоналізм раціонального вибору: становлення, основні положення, представники, головні наукові праці.
14. Соціологічний інституціоналізм: становлення, основні положення, представники, головні наукові праці.
15. Нормативний інституціоналізм: становлення, основні положення, представники, головні наукові праці. Теорія X та Y матриць.
16. Порівняльний аналіз інститутів: сутність та основні методологічні вимоги.
17. Індеси кількісного вимірювання політичних інститутів.
18. Держава як головний політичний інститут: ознаки, функції.
19. Теорія розподілу державної влади: історичні аспекти, сучасні тенденції.
20. Сучасні тенденції розвитку держави як політичного інституту.
21. Інституційні передумови ефективності державного управління.
22. Форми державного правління: типологія, приклади країн світу.
23. Політичні режими: типологія, характеристики.
24. Інституційні виміри сучасних політичних режимів.
25. Формальні та неформальні складові політичних режимів.
26. Правові та політичні засади інституту глави держави в Україні.
27. Індексне вимірювання інституту глави держави.
28. Внутрішня структура інституту виконавчої влади України.
29. Конституційно-правові засади інституту парламентаризму в Україні.
30. Структура інституту парламентаризму в Україні.

31. Індексне вимірювання інституту парламентаризму.
32. Інститут політичної опозиції: сутність, функції, моделі у світовому досвіді.
33. Групи інтересів в політиці. Групи інтересів та групи тиску.
34. Патрон-клієнтельний характер української політики.
35. Інститут лобізму.
36. Громадянське суспільство: інституційні виміри.
37. Типологія інституцій громадянського суспільства.
38. Політична партія як політичний інститут.
39. Інститут виборів: функції, нормативно-правове регулювання, типологія, стадії виборчого процесу.
40. Політична відповідальність органів державної влади.
41. Політична відповідальність недержавних політичних інституцій.
42. Інститут регіонального управління в Україні.
43. Поняття форми державного устрою: типологія, характеристики.
44. Форма державного устрою в Україні.
45. Інституційний вимір місцевого самоврядування в Україні.
46. Централізація та децентралізація як інституційні механізми вдосконалення регіональної політики.
47. Інститути електронного врядування.
48. Вплив комунікативних технологій на сучасний розвиток політичних інститутів. Інституційна структура просторового планування суспільства.
49. Політичний процес як суспільно-політична взаємодія.
50. Визначення політичного процесу та політичних відносин.
51. Сутність політичних процесів, їх різновиди та класифікації.
52. Суб'єкти політичного процесу.
53. Поняття політичної кризи.
54. Стадії політичного процесу.
55. Зміст поняття «політична модернізація».
56. Специфіка політичних процесів демократичного суспільства.
57. Принципи діяльності суспільних об'єднань.
58. Позасистемні чинники політичного процесу.
59. Участь громадян у визначенні та здійсненні політичних процесів.
60. Особливості аналізу та прогнозування політичних процесів.
61. Способи утворення політичних інститутів та визначення їх повноважень.
62. Головні тенденції розвитку політичних інститутів.
63. Функціонування механізму стримування та протипагу в системі органів державної влади. Вибори та виборчий процес. Виборчі системи, моделі проведення виборів.
64. Особливості менеджменту в сфері політики.
65. Структура та актори макрополітичного процесу
66. Інституційний аналіз політичних процесів.
67. Системний аналіз політичних процесів. Теорія політичної структури Е. Гідденса.
68. Концепції політичного розвитку та транзитології.

10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Зміст і методичні матеріали до семінарських занять; завдання для самостійної роботи студентів; завдання для поточного контролю знань (тести); перелік питань для підсумкового контролю знань (екзамен); конспект лекцій.

11. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Аузан О. Економіка всього: як інститути визначають наше життя. Київ: Laurus, 2017. 141 с.
2. Андрущенко Т.В., Бабкіна О.В., Горбатенко В.П. та ін. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т. За заг. ред. Н.М.Хоми. Львів: «Новий Світ – 2000», 2017. Т.1. Методологічний підхід. Т.2. Доктринальний підхід. 535 с.
3. Бостан С. К. Форми державного правління країн Європейського Союзу : юридичні моделі і політична практика : монографія, Київ : Центр учбової літератури, 2018. 203 с.
4. Дослідження найбільш поширених у світі пропорційних виборчих систем і перспектив їх запровадження у національне державотворення та правотворення: Аналітична доповідь / За заг. ред. к.філос.н. О. А. Фісуна. К.: НІСД, 2007. 120 с.
5. Петров П.Г. Політичні інститути: узагальнення змісту підходів до визначення поняття. Грані : науково-теоретичний альманах. Дніпро, 2017. Т. 20, № 9 (149). С. 64-69.
6. Романюк А.С., Литвин В.С., Панчак-Бялоблоцка Н.В. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз : навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 461 с.
7. Сарторі Д. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. К: АртЕк, 2001. 224 с.
8. Теорія коаліційних урядів: світовий досвід та коаліційна практика. Політичні проблеми сучасної України: аналітичні доповіді Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. К.: ПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. 600 с.
9. Фисун А. А. Демократия, неопатримониализм и глобальные трансформации. Х., 2006. 352 с.
10. Чабанна М. В. Політичні партії і партійні системи: навчальний посібник. Київ: НаУКМА, 2010. 202 с.
11. Bormann N., Cederman L., Gates S., Graham B., Hug S., Strøm K., Wucherpfennig J. Power Sharing: Institutions, Behavior, and Peace. *American Journal of Political Science*. 2019. 63 (1): 84-100 p.
12. Butenschon N., Stiansen O., Vollan K. Power-sharing in conflict-ridden societies: challenges for building peace and democratic stability. London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2017.
13. Chaisty P., Cheeseman N., Power T. Rethinking the ‘presidentialism debate’: conceptualizing coalitional politics in cross-regional perspective. *Democratization*. 2012
14. Clark W., Golder M. Principles of comparative politics. Washington, DC: CQ Press, 2013. 928 p.
15. Elgie R. Semi-Presidentialism: Sub-Types And Democratic Performance. Oxford University Press, USA, 2011. 296 p
16. Hale H. Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspectives. Cambridge University Press, 2015. 538 p.
17. Mahler G. S. Comparative Politics: Exploring Concepts and Institutions Across Nations. 2019.
18. Strom K. et al. Cabinets and Coalition Bargaining. *The Democratic Life Cycle in Western Europe*, 2010
19. Way L. Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 2015. 274 p.

Додаткова

1. Гайдай Т.В. Парадигма інституціоналізму: методологічний контекст : моногр. Київ : Київський університет, 2008. 295 с.
2. Горовіц Д. Порівняння демократичних систем. Демократія: антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. К.: Смолоскип, 2005. Ч. IV. XXVIII+1108с. С. 826 –833
3. Грофман Б., Рейнольдс Э. Избирательные системы и искусство конституционной инженерии: обзор основных открытий ОЙКУМЕНА: Альманах сравнительных

- исследований політичних інститутів, соціально-економічних систем і цивілізацій. Вып. 3. Харьков: Константа, 2005. С. 29-70
4. Даль Р. А. Поліархія: Участь у політичному житті та опозиція : пер. с англ. Х. : Каравела, 2002 .
 5. Дудінська І. Децентралізація публічної влади у країнах Центральної та Східної Європи : (на прикладі Словаччини, Польщі та України) : моногр. Ужгород : Ліра, 2017. 125 с.
 6. Дудник О. Трансформація інституту президентства в країнах СНД (2005-2006 роки) Політичний менеджмент. 2012. № 4 – 5. С. 55 – 56
 7. Зеленько Г. Консоціальні практики у політиці країн Центрально-Східної Європи Наукові записки ІПЕНД ім. І.Кураса. 2013. Вип. 1. (63). С. 41–51.
 8. Іщенко І.В. Політичні інститути в умовах нестабільності: аксіологічна складова Філософія і політологія в контексті сучасної культури : науковий журнал / МОН України ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2014. Вип. 7. С. 198-203.
 9. Кармазіна М. С. Президентство: український варіант. К. 2007. 365 с.
 10. Литвин В. Теоретико-методологічні «хвилі» дослідження республіканських систем державного правління: від В. Баджехота до Р. Елгі. Вісник Львівського університету. Серія філос.- політолог. студії. 2013. Вип. 3. С. 146 – 155 18.
 11. Лінц Х. Президентська система і парламентаризм. Демократія: антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. К.: Смолоскип, 2005. Ч. IV. XXVIII+1108с. С. 802 – 827.
 12. Мовчан У. І. Как возможна демократия в многосоставных обществах? От Альтузия к Лейпхарту. ОЙКУМЕНА: альманах сравнительных исследований политических институтов, социально-экономических систем и цивилизаций / Рег. фил. НИСИ в г. Харькове; ХНУ им. В.Н.Каразина; рук. проекта В.П. Семиноженко; науч.ред. А.А. Фисун. Харьков, 2010. Вып.7. С.178 – 190
 13. Мор Т. Утопія / Мор Т. Місто Сонця/Кампанелла Т. : пер. с лат. К. : Дніпро, 1988. 207 с. 14. Пахарев А.Д. Політичні інститути і процеси в сучасній Україні : навчальний посібник. Київ : ШІЕНД ім. І.Ф. Кураса, 2011. 183с.
 15. Попазогло В.С. Деструктивні неформальні політичні інститути: форми прояву та механізми протидії Політичне життя : науковий журнал. Вінниця, 2018. № 1. С. 85-90
 16. Порівняльна політика: основні політичні системи сучасного світу/ за ред. В. Бакірова, М. Сазонова. Харків, 2008. 574 с.
 17. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи : інституційний вимір. Львів : Тріада плюс, 2004. 389 с.
 18. Сидорчук О. Третій тип республіканського правління: чи є Україна напівпрезидентською республікою? Наукові записки НаУКМА. 2013. Т. 147: Політичні науки. С. 30- 34.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Національної бібліотеки імені Вернадського <http://archive.nbuv.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Президента України: www.president.gov.ua/
3. Офіційний сайт Верховної Ради України: <http://rada.gov.ua/>
4. Батура С. Політико-правові особливості становлення виборчої системи в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3383/>
5. Європейський виборчий доробок // Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. – Вид. 2-е, випр. і доповн. / За ред. Ю.Ключковського. – К.: Логос, 2009. – 500 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.eli.org.ua/upload/Europe_III.pdf?PHPSESSID
6. Електоральна інформаційна бібліотека АСЕ - ACE Electoral Knowledge Network. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://aceproject.org/>
http://ebk.net.ua/Book/political_science/uriy_politologiya/literature.htm
8. http://mirslouvrei.com/pol_A

9. Лекція Ларрі Даймонда «Визначення демократії: виборча, ліберальна демократія, якість демократії» <https://www.youtube.com/watch?v=abQ1bbo6ioM>